

Sociale onveiligheid in vroeg-naoorlogse wijken

De criminaliteitscijfers in de vroeg-naoorlogse wijken van de grote steden liggen niet of nauwelijks hoger dan in andere stadsdelen. Toch zijn de onveiligheidsgevoelens onder met name ouderen en bewoners die reeds lange tijd in deze wijken wonen relatief sterk. Het blijkt dan ook dat er naast criminaliteit andere oorzaken zijn voor deze onevenredig grote angstgevoelens.

al laag. In de geografische wandelgangen worden de vroeg-naoorlogse wijken ook wel 'de probleemwijken van de toekomst' genoemd. Door vertrek naar verzorgingshuizen of overlijden van ouderen die sinds de oplevering in de wijken wonen, en het verhuizen van de hogere-inkomensgroepen komen veel woningen vrij. De opnieuw verhuurbare ruime woningen worden vanwege de lage huren vooral toegewezen aan bewoners uit stadsvernieuwingsgebieden en aan bewonerscategorieën met een laag inkomen. In de praktijk blijkt hierdoor een relatief groot percentage alloctonen de woningen te betrekken. In de bij het onderzoek betrokken wijken in Amsterdam spelen deze processen zich in sterkere mate af dan in Rotterdam. Juist buurten met een hoge mutatiegraad en een

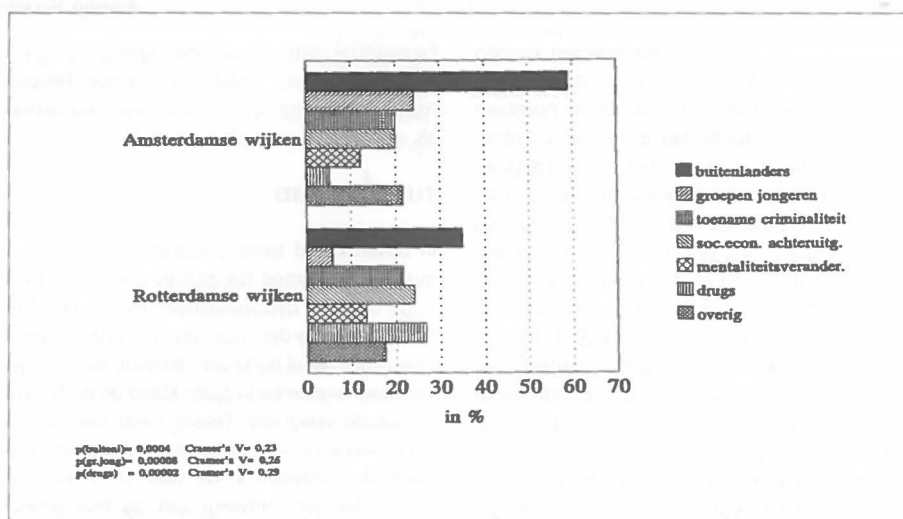
giften bijna veertig procent hoger dan in Kleinpolder en Pendrecht. Vergeleken met de criminaliteitscijfers van de politieregio's Amsterdam-Amstelland en Rotterdam-Rijnmond valt het met de criminaliteit in deze wijken erg mee. Het aantal aangiften per duizend inwoners is in de Amsterdamse vroeg-naoorlogse wijken veertig procent en in de Rotterdamse wijken zelfs vijftig procent lager, dan het cijfer voor de hele Amsterdamse en Rotterdamse politieregio. Woninginbraak, winkeldiefstal, straatroof en overvallen komen voor, maar zeker niet in alarmerende mate en zeker niet relatief veelvuldiger dan in andere delen van beide steden. De ontwikkeling van de criminaliteitscijfers over de laatste vijf jaar is ook een indicator voor de objectieve sociale onveiligheid. Het blijkt dat

PETER BADEN EN
MARC WOLTERS*

Maatschappelijk en politiek gezien is sociale onveiligheid een veelbesproken fenomeen. In dag- en weekbladen, in partijprogramma's, verkiezingspeeches en in alledaagse gesprekken wordt er geklaagd dat de onveiligheid en criminaliteit in Nederland toenemen. Onveiligheid scoort dan ook hoog bij burgers als hun wordt gevraagd om de maatschappelijke problemen te rangschikken. In sommige gemeenten wordt onveiligheid zelfs als eerste genoemd, nog voor werkloosheid en milieuverontreiniging.

PROBLEEMWIJKEN

In de wijken De Kolenkit en Overtoomse Veld in Amsterdam en Kleinpolder en Pendrecht in Rotterdam is onderzocht hoe het met de sociale onveiligheid in vroeg-naoorlogse wijken gesteld is. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen objectieve en subjectieve sociale onveiligheid. Objectieve sociale onveiligheid heeft betrekking op de werkelijke criminaliteit; subjectieve sociale onveiligheid op onveiligheidsgevoelens. De uiteindelijke resultaten zijn tot stand gekomen op basis van respectievelijk politiestatistieken en een enquête onder 450 bewoners. De bovengenoemde wijken zijn in de periode van 1945 tot 1960 gebouwd. De woningvoorraad bestaat grotendeels uit meergezinscomplexen van drie of vier bouwlagen. Tussen de woonblokken bevindt zich veel groen. De huren zijn veel-

Oorzaken toegenomen onveiligheid genoemd door bewoners van de vroeg na-oorlogse wijken in Amsterdam en Rotterdam

hoog percentage bewoners uit de lagere sociaal-economische klassen kennen veel problemen met criminaliteit en angstgevoelens. 'De probleemwijken van de toekomst' zijn in zekere zin nu al probleemwijken.

CRIMINALITEIT

Het aantal aangiften per duizend inwoners ligt in Rotterdam meer dan een kwart lager dan in Amsterdam. Dit verschil in aangiftencijfers uit zich ook in de vroeg-naoorlogse wijken: in De Kolenkit en Overtoomse Veld is het aantal aan-

het aantal aangiften per duizend inwoners van overvallen, straatroof, winkeldiefstal, woninginbraak en vernielingen in drie van de vier onderzochte wijken sterk is gestegen. Slechts Pendrecht laat geen duidelijke stijging zien.

ONVEILIGHEID

De onveiligheidsgevoelens onder bewoners van vroeg-naoorlogse wijken zijn ronduit groot te noemen. Slechts een op de zes bewoners vindt zijn of haar wijk veilig. Maar liefst een derde van de bewoners typeert hun wijk als onveilig.

Bovendien vindt meer dan de helft dat de onveiligheid de laatste jaren is toegenomen. De Amsterdamse bewoners vinden hun wijk aanzienlijk onveiliger dan de Rotterdamse bewoners. Dit uit zich ook in rapportcijfers. Het gemiddelde cijfer dat de Rotterdammers geven voor de veiligheid van hun wijk is 6,0 terwijl de Amsterdammers blijven steken op een 5,3. Maar liefst ruim tachtig procent van de onder-vraagde bewoners van vroeg-naoorlogse wijken kent 's avonds op straat een zekere angst om slachtoffer te worden van een misdrijf. Met name ouderen zijn hier bang voor en vertonen zich zo weinig mogelijk op straat. Bijna de helft van de geënquêteerden die 's avonds op straat komt neemt maatregelen om zich veiliger te voelen. Deze maatregelen variëren van het mijden van bepaalde plekken tot het meenemen van een hond of zelfs een wapen. Opnieuw geldt dit in sterkere mate voor de bewoners van de Amsterdamse vroeg-naoorlogse wijken. Ook binnen de eigen woning voelen veel bewoners zich allerminst veilig. Maatregelen zoals het aanbrengen van extra deursloten, beveiligingsstrips of een alarm zijn dan ook in de vroeg-naoorlogse wijken eerder regel dan uitzondering.

PLURIFORMITEIT

Merkwaardig genoeg is het percentage bewoners dat hun toegenomen onveiligheidsgevoelens rechtstreeks toeschrijft aan de toename van de criminaliteit relatief klein. Als we de oorzaken van onveiligheidsgevoelens rangschikken, blijkt criminaliteit pas op de derde plaats te komen. Anders gesteld: angst voor criminaliteit is een belangrijk, maar geen allesoverheersend ingrediënt van onveiligheidsgevoelens. In zowel de Amsterdamse als de Rotterdamse vroeg-naoorlogse wijken wordt door de autochtone bewoners de komst van bevolkingsgroepen met een voor hun vreemde culturele achtergrond naar 'hun' wijk het vaakst genoemd als oorzaak voor de toegenomen onveiligheidsgevoelens. De helft van de bewoners van de Amsterdamse wijken meent dat zij zich veiliger zouden voelen, wanneer er minder allochtonen in 'hun' wijk zouden wonen. In de Rotterdamse wijken ligt dit percentage lager, maar nog altijd rond de veertig procent. Het aantal allochtonen is echter in Kleinpolder en Pendrecht aanzienlijk kleiner dan in De Kolenkit en Overtoomse Veld. Met name bewoners die al geruime tijd in de wijken wonen hebben grote moeite met de toegenomen heterogeniteit van de bevolking. Velen vinden het beangstigend dat de woningen voor een groot deel aan allochtonen worden toegewezen. Volgens hen is het evenwicht tussen autochtonen en allochtonen volledig verdwenen. Cultuurverschillen en daaruit voortkomend afwijkend gedrag van de nieuwkomers leiden er volgens de andere bewoners toe dat zij zich 'gast in eigen wijk' gaan voelen.

De vraag is nu of de onveiligheidsgevoelens zich direct richten op de buitenlanders, of op het verdwijnen van de vertrouwdheid van de

Kleinpolder in Rotterdam.

eigen 'subcultuur'. Dit laatste blijkt het geval te zijn. Samenwonen met vreemden, dat wil zeggen met nieuwkomers met een eigen, afwijkende leefstijl, stelt specifieke eisen aan het aanpassingsvermogen en tolerantie van gevestigde bewoners. Voor sommigen leidt de sociale heterogeniteit tot een levenssituatie, waarin het maar amper lukt zich op sociaal gebied te oriënteren. Gevolg is dat de gevestigde bewoners hun privé-sfeer gaan afschermen. Dit leidt tot stigmatisering en afwijzing van nieuwkomers. In plaats van angst voor criminaliteit kan dan ook beter worden gesproken van angst voor pluriformiteit. Dit zou kunnen verklaren de onveiligheidsgevoelens groter zijn dan op basis van de criminaliteitscijfers zou worden verwacht.

JONGEREN

Naast de komst van de buitenlanders wordt met name in de Amsterdamse wijken de aanwezigheid van groepen jongeren vaker als oorzaak van de toegenomen onveiligheidsgevoelens genoemd dan criminaliteit. Deze oorzaak hangt echter nauw samen met criminaliteit en heterogeniteit. Bijna vijftig procent van de bewoners die bepaalde plekken of buurten in de wijk mijden, geeft als reden dat zij zich op deze plekken onveilig voelen, omdat hier 'criminele allochtone jongeren' rondhangen. Een groot probleem is dat de bewoners die deze plaatsen mijden, onbewust aan crimineel gedrag en een verloederd straatbeeld bijdragen. Zij vatten

graffiti en vandalisme door jongeren op als tekens van sociaal verval en vervagen van het normbesef. Dit leidt tot angstgevoelens, waardoor zij zich op deze plekken niet meer laten zien of zich zelfs terugtrekken in de beslotenheid van hun eigen woning. Juist hierdoor zien sommige jongeren deze plekken of buurten steeds meer als een vrijplaats voor activiteiten met een crimineel karakter. Een neergaande spiraal is hiermee ingezet.

Het is duidelijk dat bij het zoeken naar oorzaken van de toenemende onveiligheidsgevoelens in vroeg-naoorlogse wijken niet kan worden volstaan met angst voor criminaliteit. Het probleem is veel complexer. Slechts inzicht in het samenspel van sociale factoren maakt sociale onveiligheid overzichtelijk. Met name de toenemende heterogeniteit in de wijken speelt een belangrijke rol binnen dit samenspel. Het leidt er helaas toe dat de beschuldigende vinger van de bewoners met betrekking tot de onveiligheidsgevoelens steeds vaker in de richting van de allochtone nieuwkomers wordt gewezen. Hoewel het afremmen van de toenemende criminaliteit van groot belang is, ligt de sleutel tot het verminderen van de onveiligheidsgevoelens in het verbeteren van de verhoudingen tussen allochtone en autochtone bewoners.

* Beide auteurs studeerden sociale geografie met als specialisatie stads- en plattelandsgografie aan de Universiteit Utrecht en zijn aangesloten bij Onderzoeksbureau Validat v.o.f. Dit artikel is gebaseerd op hun doctoraalscriptie *Sociale onveiligheid in vroeg-naoorlogse wijken*.